

Ecologisch werkprotocol

Sportpark De Bijenkamp

In het kader van de Wet Natuurbescherming

Status: Definitief
juni-2017

Ecologisch werkprotocol

Sportpark De Bijenkamp

In het kader van de Wet Natuurbescherming

In opdracht van:

Gemeente Berkelland
Postbus 200
7270 HA BORCULO
Contactpersoon: Dhr. R.F.J. Asschert

Uitgevoerd door:

Ecologisch Adviesbureau
Ecochore Natuurtechniek
Ruiterweg 8
7152 DE EIBERGEN
T 0544-350297
M 06-15904121
E info@ecochore.nl
I www.ecochore.nl

Auteurs: Bas Voerman

Datum: mei 2017

Correspondentie door Ecochore Natuurtechniek vindt uitsluitend plaats op digitale wijze of op FSC/PEFC gecertificeerd papier.

Foto voorzijde: Gerealiseerde vleermuistoren met mogelijkheden voor zomer-, kraam-, balts-/paar- en winterverblijven voor verschillende vleermuissoorten.

Ecochore Natuurtechniek is aangesloten bij Samenwerkingsverband Ecologie.

INHOUD

INHOUD	3
1. AANLEIDING EN DOEL	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Doel	4
1.3 Status	5
1.4 Leeswijzer.....	5
2. UITGANGSPUNTEN WERKZAAMHEDEN	6
2.1 Beschrijving ontwikkeling	6
2.2 Start en duur van de werkzaamheden.....	6
2.3 Effecten op natuurwaarden	6
3. MAATREGELEN VOOR FLORA EN FAUNA	8
3.1 Vleermuizen.....	8
3.1.1 Laatvlieger – Eptesicus serotinus	8
3.1.2 Te treffen maatregelen	8
3.1.3 Gewone dwergvleermuis – Pipistrellus pipistrellus.....	11
3.1.4 Te treffen maatregelen	11
3.2 Foerageergebied vleermuizen.....	12
3.3 Grondgebonden zoogdieren	13
3.3.1 Steenmarter.....	13
3.4 Fauna algemeen.....	13
4. SAMENVATTING TE TREFFEN MAATREGELEN - WERKPROTOCOL	14
 BIJLAGE 1. IMPRESSIE GEREALISEERDE VLEERMUISVOORZIENINGEN	 16

1. AANLEIDING EN DOEL

1.1 Aanleiding

Gemeente Berkelland is voornemens om de komende jaren een revitalisering van Sportpark De Bijenkamp uit te voeren. Hiervoor zullen diverse ontwikkelingen op korte en lange termijn worden uitgevoerd. Een van de geplande ontwikkelingen is het amoveren van een aanwezige boerderij met enkele bijgebouwen. Het woonhuis was tot voor kort bewoond. De bijgebouwen hadden diverse, veelal sportgerichte, functies maar waren de laatste jaren grotendeels buiten gebruik.

De voorgenomen ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op aanwezige flora en fauna. Om dit in kaart te brengen, is in 2016 uitgebreid ecologisch onderzoek uitgevoerd in het plangebied. Hierbij zijn diverse beschermde soorten aangetroffen. Uit de opgestelde rapportage met toetsing aan de Flora- en faunawet, sinds 1 januari de Wet Natuurbescherming, is vastgesteld dat voor 3 soorten daadwerkelijk nadelige effecten kunnen optreden indien niet de juiste maatregelen worden getroffen.

In de opgestelde rapportage van het uitgevoerde ecologisch onderzoek¹, is uitgegaan van het beschadigen en wegnemen van vaste verblijfplaatsen en nesten in zowel de boerderij als enkele bijgebouwen. In deze te slopen gebouwen zijn vaste verblijfplaatsen aangetroffen van laatvlieger, gewone dwergvleermuis en steenmarter. Naar aanleiding van de bevindingen in de natuurtoetsing, is gezocht naar (alternatieve) mogelijkheden en oplossingen. Een en ander is in dit werkprotocol opgenomen.

Gezien het bovenstaande is door de sloop sprake van het wegnemen/verplaatsen van verblijfplaatsen van laatvlieger, gewone dwergvleermuis en steenmarter. Hiervoor wordt een ontheffing van de Wet Natuurbescherming (WNB) aangevraagd. Dit ecologisch werkprotocol is opgesteld ten behoeve van het zorgvuldig handelen om schade aan individuen en de populaties te voorkomen of te minimaliseren van de soorten:

Zoogdieren

● Laatvlieger	- <i>Eptesicus serotinus</i>
● Gewone dwergvleermuis	- <i>Pipistrellus pipistrellus</i>
● Steenmarter	- <i>Martes foina</i>

1.2 Doel

Dit werkprotocol heeft tot doel:

- Beschrijven van maatregelen om schade aan de lokale populaties en individuen te voorkomen of te minimaliseren;
- Invulling te geven aan de zorgplicht zoals deze door de Wet Natuurbescherming wordt opgelegd aan de initiatiefnemer.

Door het uitvoeren van de in dit werkprotocol beschreven maatregelen, wordt op zorgvuldige wijze rekening gehouden met de aanwezige beschermde ecologische waarden in relatie tot de te slopen boerderij en de omgeving.

De uitvoerende in het veld is verantwoordelijk voor een juiste uitvoering en het juiste handelen zoals is beschreven in dit werkprotocol. Bij controle van het bevoegd gezag kan dit document worden overhandigd ter onderbouwing van de werkzaamheden.

Dit werkprotocol is erop gericht de aanwezige populatie binnen het plangebied en de directe omgeving te behouden en schade aan individuen te voorkomen. Door het uitvoeren van de in dit protocol beschreven maatregelen en methoden, wordt de aanwezigheid van de populatie en individuen van de drie soorten gewaarborgd en blijft het gebied voor deze soorten functioneren. Voor het verwijderen van enkele verblijfplaatsen en het nieuw aanbrengen van compenserende maatregelen voor laatvlieger en gewone dwergvleermuis wordt een ontheffing aangevraagd bij het bevoegd gezag.

¹ Voerman, B. 2016. Ecologisch onderzoek Sportpark de Bijenkamp; rapportnummer: 15632 Ecochore Natuurtechniek.

1.3 Status

Het is noodzakelijk dat dit werkprotocol voorafgaande aan de werkzaamheden wordt vastgesteld door opdrachtgever en opdrachtnemer en dat tijdens de werkzaamheden aantoonbaar wordt gehandeld conform de in dit werkprotocol opgenomen methoden. Dit 'aantoonbaar handelen' kan worden gerealiseerd door het beschrijven van de werkzaamheden in een logboek.

Tijdens de uitvoering dient dit werkprotocol op de werklocatie aanwezig te zijn en dient de inhoud ervan bekend te zijn bij de betrokken werknemers. Bij aanpassingen van de werkzaamheden is het afstemmen met een deskundig ecooloog noodzakelijk - zie het kader op bladzijde 14.

1.4 Leeswijzer

Dit ecologisch werkprotocol is opgebouwd uit een aantal elementen die de voorgestelde mitigatieopgave en werkzaamheden onderbouwen. Het daadwerkelijke werkprotocol is opgenomen in hoofdstuk 4.

- In hoofdstuk 2 worden de uitgangspunten beschreven waaraan de relatie met de beschermde soorten wordt getoetst.
- In hoofdstuk 3 worden de aangetroffen beschermde soorten beschreven en worden de maatregelen weergegeven die noodzakelijk zijn om overtreding van de Wet Natuurbescherming te voorkomen of te minimaliseren en de functionaliteit van voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaatsen te bewaren.
- In hoofdstuk 4 worden de maatregelen gebundeld en in een tijdsplanning weergegeven - Ecologisch protocol.

2. UITGANGSPUNTEN WERKZAAMHEDEN

In dit hoofdstuk worden de uitgangspunten beschreven ten aanzien van de uit te voeren werkzaamheden. Op deze uitgangspunten en de in hoofdstuk 3 beschreven ecologische kenmerken per diersoort, zijn de noodzakelijke mitigatiestappen beschreven.

2.1 Beschrijving ontwikkeling

Gemeente Berkelland is voornemens Sportpark de Bijenkamp te revitaliseren. Hiervoor zijn diverse ontwikkelingen gepland waardoor een kwaliteitslag gemaakt kan worden van het multifunctionele sportpark. Een forse ingreep zal plaatsvinden door het aanleggen van een kunstveld voor ASV, het revitaliseren van het wiel- en skeelerparcours en het uitbreiden en realiseren van een nieuwe verenigingsaccommodatie. Daarnaast kunnen de vrijkomende voetbalvelden worden heringericht met een innovatief mountainbike- /crossparcours met multifunctioneel gebruik. Bovenstaande ingrepen kunnen op dusdanige wijze worden ingepast dat geen nadelige effecten ontstaan op beschermde flora en fauna die ontheffingsplichtig zijn. Deze onderdelen vallen dan ook buiten dit ecologisch protocol.

Het slopen van het aanwezige voormalige boerenerf op het sportpark is door aanwezige vaste verblijfplaatsen ontheffingsplichtig. In dit protocol worden mitigatie en compensatiemaatregelen voor deze werkzaamheden beschreven. Er worden geen bomen en struweelzones gerood.

Voor de sloopwerkzaamheden zijn verschillende ingrepen in het gebied noodzakelijk. Het betreft ingrepen als:

- Slopen boerderij;
- Slopen opstallen;
- Renoveren 1 gebouw ten behoeve van ijsvereniging;
- Vrijgekomen terrein inplanten met bosplantsoen.

2.2 Start en duur van de werkzaamheden

De werkzaamheden zullen globaal uit de volgende hoofdonderdelen bestaan:

- Sloop boerderij en opstallen:
 - vanaf oktober 2017
- Renoveren/in gebruik nemen gebouw ijsvereniging:
 - vanaf oktober 2017
- Inplanten terrein met bosplantsoen:
 - winter 2017-2018

Mitigerende en compenserende maatregelen:

- Aanbrengen permanente vleermuiskasten aan te behouden gebouw:
 - April-mei 2017
- Bouw vleermuiscompensatie gebouw - zomer-, winter-, kraamverblijf:
 - April-mei 2017

2.3 Effecten op natuurwaarden

Laatvlieger

Door de voorgenomen sloop van de huidige woonboerderij/beheerderswoning zal een kraamverblijfplaats van laatvliegers verdwijnen. Deze ingreep zal in beginsel een grote impact hebben op deze soort. Met name door de Rode lijstgenoteerde status en de nog vele onduidelijke ecologische niches van deze soort, zijn verschillende maatregelen getroffen ter versterking van het leefgebied van de populatie laatvliegers. De getroffen maatregelen zullen eveneens voor de meeste andere vleermuissoorten een versterking van het leefgebied vormen. Door het op de juiste wijze treffen van mitigerende maatregelen, worden negatieve effecten op de individuen voorkomen. Door het uitvoeren van verschillende compenserende maatregelen, specifiek gericht op deze soort, is getracht een maximale inspanning te leveren om de lokale populatie te behouden. Van de genomen maatregelen zullen eveneens overige vleermuissoorten kunnen profiteren.

Gewone dwergvleermuis

Door de sloop van de woonboerderij en enkele opstallen, zullen enkele verblijfplaatsen van mannetjes van deze soort verdwijnen. Door het behoud van één van de gebouwen met een verblijf van enkele dieren en het treffen van mitigerende en compenserende maatregelen, kan redelijkerwijs worden gesteld dat er geen individuen worden geschaad en de lokale populatie behouden blijft.

Steenmarter

Van deze soort zal een vaste verblijfplaats verdwijnen. In de directe omgeving zijn veel houtopstanden aanwezig met diverse geschifte verblijfplaatsen. Om het aantal verblijfplaatsen binnen het territorium te behouden is een extra verblijfplaats in een houtopstand gecreëerd.

In het volgende hoofdstuk is beschreven welke negatieve effecten er concreet kunnen ontstaan en op welke wijze deze worden voorkomen of worden gemitigeerd.

3. MAATREGELEN VOOR FLORA EN FAUNA

In dit hoofdstuk wordt aangegeven welke werkwijze dient te worden gevolgd om negatieve effecten op de beschermde soorten te voorkomen.

3.1 Vleermuizen

Vleermuizen leven binnen een netwerk van verschillende verblijfplaatsen in bomen en in gebouwen, maar zijn afhankelijk van de aanwezigheid van voedsel. De belangrijkste voedselbron voor vleermuizen wordt gevormd door insecten en andere geleedpotigen, die gedurende het jaar sterk onderhevig zijn aan schommelingen qua beschikbaarheid. In mei verzamelen de vrouwtjes zich in voortplantingskolonies (kraamverblijven) voor het werpen van hun jong, de mannen verblijven solitair of in kleine mannengroepen vaak in de nabijheid van een kraamkolonie. Vervolgens trekken ze in augustus en september naar hun paarverblijfplaatsen of ontmoeten elkaar in mogelijke winterverblijfplaatsen om te paren. De periode september - oktober is voor vleermuizen ook een belangrijke periode aangezien zij dan een vetreserve voor de winterslaap moeten opbouwen (Dietz., C et al., 2011). Vanaf november tot en met maart verblijven vleermuizen vaak in hun winterverblijf. Jaarlijks gebruiken ze afwisselend de verschillende verblijfplaatsen binnen hun netwerk.

3.1.1 Laatvlieger - *Eptesicus serotinus*

In de te slopen woning is 1 type verblijfplaats vastgesteld.

- Kraamverblijfplaats - minimaal 15 individuen (vrouwtjes)

Er dient zekerheidshalve vanuit gegaan te worden dat een plek die als kraamverblijf in gebruik is, tevens ook als zomerverblijf wordt gebruikt.

Door de sloop van de boerderij zal deze locatie verdwijnen. Hierdoor is het noodzakelijk mitigerende (lees verzachtende) maatregelen te treffen om te voorkomen dat individuen worden geschaad en schade ontstaat aan de lokale populatie. Voor deze maatregelen is een ontheffing in het kader van de Wet Natuurbescherming noodzakelijk.

Doordat de werkzaamheden alleen betrekking hebben op de sloop van gebouwen, zijn invloeden op vliegroutes en foerageergebied uitgesloten.

3.1.2 Te treffen maatregelen

Bestaande verblijfplaatsen

Periode van de ingreep

- De periode van sloop dient te worden afgestemd op de ecologie van de soort waardoor de ingreep buiten de meest kwetsbare perioden moet worden uitgevoerd. Doordat de aangetroffen verblijfplaatsen jaarrond in gebruik kunnen zijn, is gezocht naar een ecologisch en planningstechnisch geschikte periode. De periode van uitvoering staat gepland voor oktober 2017. Ten aanzien van het kraamverblijf is dit een gunstige periode doordat kraamverblijven in die tijd niet meer als kraamlocatie in gebruik zijn en alle jongen vliegvlug zijn. Door het in een vroeg stadium (april-mei) aanbrengen van geschikte alternatieve verblijven (kraam-, zomer-, winter- en paarverblijfplaatsmogelijkheden) en het ongeschikt maken na de kraam-, zomer- en paarperiode en voor de winterperiode, is de uitvoeringsperiode ecologisch gezien de meest geschikte periode.

Verstoren van microklimaat

Doordat het verlaten van de verblijfplaatsen van verschillende factoren afhankelijk is, zijn gerichte maatregelen noodzakelijk. De Ausgangssituatie hierbij is dat door het toepassen van de juiste methode vleermuizen passief worden gedwongen de verblijfplaats te verlaten en elders een nieuw verblijf te zoeken. Concreet betekent dit voor de verblijfplaats, die vermoedelijk tussen het dak en het dakbeschot aanwezig is, dat een deel van de dakpannen voorafgaande aan de feitelijke sloop (minimaal 1 week voorafgaande aan de ingreep) worden verwijderd. Hierbij worden verspreid over het dakoppervlak rijen pannen weggehaald. Dit zijn in elk geval de eerste twee rijen vanaf de kopgevels en enkele rijen verspreid over het dak. Dit wordt in overleg met een ecooloog ter plaatste bepaald.

Controle

- Voor de start van de sloop dient door een vleermuisdeskundige te worden beoordeeld of de boerderij 'vleermuisvrij' zijn. Indien vleermuizen aanwezig zijn kan gericht worden aangegeven welke maatregelen alsnog noodzakelijk zijn om schade aan de individuen te voorkomen.

Hiervoor gelden enkele voorwaarden:

- Vleermuisvriendelijke maatregelen aan de boerderij, uitsluitend tijdens relatief warme nachten ($> 10^{\circ}\text{C}$) met gunstige weersomstandigheden uitvoeren.
- Geef de vleermuizen een paar dagen de tijd om zelfstandig te vertrekken na het verwijderen van de rijen dakpannen.
- Voor de start van de sloop altijd een vleermuisonderzoeker laten controleren of de boerderij 'vleermuisvrij' is.

Nieuwe verblijfplaatsen

Te treffen voorzieningen

Voor de laatvlieger is het noodzakelijk maatregelen te treffen voor het vervangen van het kraam-/zomerverblijf. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, is gezocht naar gewenste en mogelijke alternatieven. Doordat er geen soortenstandaard van deze soort is, is gezocht naar mogelijkheden waarmee in Nederland meer wordt geëxperimenteerd.

Tijdelijke maatregelen

Doordat de ingreep in het najaar is gepland en de nieuwe voorzieningen voor het begin van het kraamseizoen zijn gerealiseerd, zijn er geen tijdelijke maatregelen ten aanzien van verblijfplaatsen noodzakelijk. De nieuwe voorzieningen zijn voor de kaamperiode aangebracht waardoor tijdens de kraamperiode in 2017, zowel de huidige als nieuwe kraamverblijven beschikbaar zijn. Hierdoor is er gedurende de gehele vliegperiode sprake van gewenningsperiode.

Permanente maatregelen

Voor laatvliegers worden 3 typen alternatieven verblijfplaatsen aangeboden. Daarnaast zijn enkele ingrepen in het foerageergebied uitgevoerd ter bevordering van de kwaliteit.

1. Een gebouw met pannendak en dakbeschot blijft behouden
2. Aanbod vleermuiskasten - 4 ex
3. Vleermuistoren met mogelijkheden voor kraam, zomer-, balts-/paar- en winterverblijven.
4. Aanpassingen foerageergebied en geleiding naar vleermuistoren - zie § 3.2.

Ad 1. Op het erf blijft een van de gebouwen behouden en wordt in gebruik genomen door de ijsvereniging. Dit gebouw is in potentie geschikt als verblijfplaats voor laatvliegers. Het beschikt over een pannendak met dakbeschot en diverse, juist voor deze soort geschikte invliegopeningen. Doordat de huidige verblijfplaats zich eveneens onder de dakpannen bevindt, kan worden gesteld dat deze locatie in potentie zeer geschikt is. Rondom het te behouden gebouw blijft het aanwezige groen behouden waardoor ook bereikbaarheid geen belemmering vormt.

Ad 2. Aan het te behouden gebouw zijn een viertal vleermuiskasten opgehangen. Hoewel dergelijke kasten meer door soorten als gewone dwergvleermuis zal worden gebruikt, zijn er voorbeelden bekend van laatvliegers in dergelijke vleermuiskasten.

Ad 3. Op het terrein, op circa 80 meter afstand van de woning, is een aanwezige berging geheel verbouwd tot vleermuisverblijf. Doordat de verblijfplaatsen in de te slopen boerderij voor laatvlieger en gewone dwergvleermuis meerdere functies hebben (zomer-, winter-, balts-, paar- en/of kraamverblijf), is gekozen om de nieuwe permanente vleermuistoren geschikt te maken voor alle typen verblijven - zie locatie in figuur 1.

Een deel van het gebouw is ingericht als zomerverblijfplaats. Hier is een toren gebouwd tot ruim 4 meter hoogte. In dit deel zijn diverse verblijfsmogelijkheden gerealiseerd.

- Pannendak met dakbeschot - (overeenkomstig met de kraamkolonie in de boerderij)
- Gevelbetimmering aan 3 zijden van de toren
- Diverse invliegopeningen
- Aan de binnenzijde, tegen gemetselde, muur aangebrachte platen en dakpannen
- Een groot aantal gemetselde nissen en gaten in de binnenmuren.

Aan het zomerverblijf is tevens een winterverblijf gerealiseerd. Hier is een inpandig slakkenhuis gemetseld met vele nissen, holten en gaten. Door de slakkenhuisstructuur ontstaat een stabiel binnenklimaat. Over dit deel is een circa 80 centimeter dik grondpakket aangebracht om een vorstvrije overwinteringsruimte te creëren.

Zie bijlage 1 voor impressie van de gerealiseerde vleermuistoren en vleermuiskasten.

Ad 4. Ten zuiden van het plangebied zijn de voormalige voetbalvelden gedeeltelijk omgevormd tot ijsbaan. Door het ondiepe water, een eiland en rondom oevers en grazige vegetatie, is naar verwachting een kwalitatieve meerwaarde gecreëerd in het foerageergebied. Door deze variatie aan ecotopen ontstaat een groter aanbod aan insecten (voedsel).

Ten noorden van de boerderij, tussen de boerderij en de nieuwe vleermuistoren, is een groot deel van het terrein ingepland met inheems bosplantsoen. Hiertussen zijn diverse cross/wandelpaden aangelegd. Tussen het erf en de nieuwe vleermuistoren is een brede, grazige zone gemaakt die als vlieggeleiding en verbindingzone kan worden gebruikt door laatvliegers.

Door het aanbrengen van bovengenoemde voorzieningen is fors ingezet om te garanderen dat het totale aanbod aan verblijfplaatsen in het gebied binnen het leefgebied van deze kolonie laatvliegers en de kwaliteit in foerageergebied, te allen tijde wordt gegarandeerd en zelfs toeneemt.

Uitgangspunten voorzieningen:

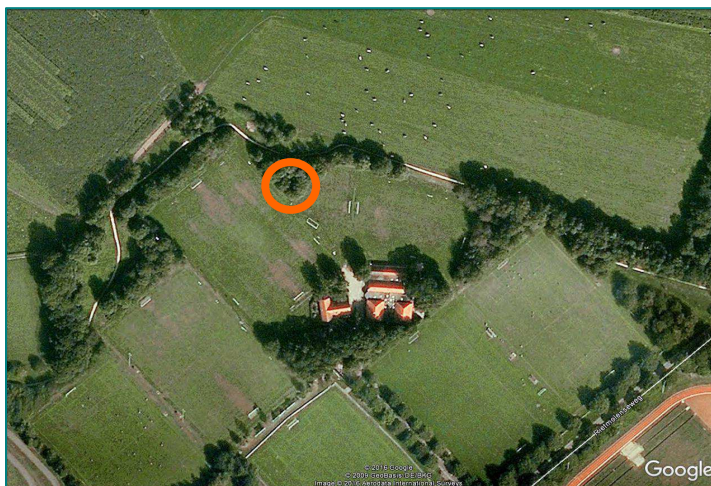
- De voorzieningen zijn verdeeld over verschillende windrichtingen aangebracht waardoor variatie in microklimaat ontstaat;
- Alle voorzieningen hebben hoge (en enkele ook lage) invliegopeningen
- Binnen een straal van enkele meters voor de uitvliegopening zijn geen objecten als bomen of lichtbronnen aanwezig om zo een vrije en zo donker mogelijke in- en uitvliegopening te waarborgen;
- De voorzieningen worden duurzaam behouden.

Afweging - resultaat

Het gebied zal als leefgebied voor de laatvlieger veranderen. Gezien de opbouw en de bekende en verwachte eisen aan foerageergebieden en foerageerkwaliteiten, kan redelijkerwijs worden gesteld dat het foerageergebied voor de laatvlieger in kwaliteit toeneemt.

Door het aanbrengen van nieuwe voorzieningen en het behouden van een gebouw met potentiële verblijfsmogelijkheden zal er geen sprake zijn van vermindering in aanbod van verblijfplaatsen binnen het strikte plangebied. Door het realiseren van een groter aanbod aan verblijfsmogelijkheden in de directe omgeving, verdeeld over verschillende elementen, ontstaat een ruimer aanbod aan potentieel geschikte verblijfplaatsen.

Gezien het bovenstaande is de afweging dat behoud van de lokale populatie laatvliegers redelijkerwijs is geborgd. Door deze waarborging zal de lokale populatie van laatvliegers geen negatieve effecten ondervinden en kan de lokale populatie behouden blijven.

Figuur 1: Locatie vleermuistoren en vleermuisbunker.

3.1.3 Gewone dwergvleermuis - *Pipistrellus pipistrellus*

In de te slopen gebouwen zijn twee typen verblijfplaatsen aangetroffen.

- Zomerverblijfplaats - 2 locaties
- Balts-/paarverblijf - 3 locaties

Er dient zekerheidshalve vanuit gegaan te worden dat een plek die als zomer- en/of paarverblijfplaats in gebruik is, tevens ook als winterverblijf wordt gebruikt.

Door de sloop zullen twee locaties verdwijnen. Minimaal 1 baltslocatie bevindt zich redelijkerwijs in het te behouden gebouw en zal daardoor kunnen blijven functioneren. De overige 2 locaties zullen vermoedelijk gecombineerde verblijfplaatsen vormen voor de gewone dwergvleermuizen en gebruikt worden als zomer, balts-/paarverblijf en mogelijk winterverblijf.

Gezien het bovenstaande is het noodzakelijk mitigerende (lees verzachtende) maatregelen te treffen om te voorkomen dat individuen worden geschaad en schade ontstaat aan de lokale populatie. Voor deze maatregelen is een ontheffing in het kader van de Wet Natuurbescherming noodzakelijk.

Doordat de sloop alleen betrekking heeft op de boerderij en voormalige kantine, zijn negatieve invloeden op vliegroutes en foerageergebied uitgesloten.

3.1.4 Te treffen maatregelen

Bestaande verblijfplaatsen

Periode van de ingreep

- De periode van sloop dient te worden afgestemd op de ecologie van de soort waardoor de ingreep buiten de meest kwetsbare perioden moet worden uitgevoerd. Doordat de aangetroffen verblijfplaatsen jaarrond in gebruik kunnen zijn, is gezocht naar een ecologisch en planningstechnisch geschikte periode. De periode van uitvoering staat gepland voor oktober 2017. Ten aanzien van de verblijfsfuncties van de locaties is dit een vrij gunstige periode doordat deze periode als overgangperiode tussen zomer- en winterverblijven wordt gebruikt en er geen balts- en paaractiviteiten zijn. Door de in een vroeg stadium (april-mei) aangebrachte geschikte alternatieve verblijven vóór, en het ongeschikt maken ná de paarperiode en vóór de overwinteringsperiode, wordt de uitvoeringsperiode uitgevoerd in de minst ongunstige periode.

Verstoren van microklimaat

- Doordat het verlaten van de verblijfplaatsen van verschillende factoren afhankelijk is, dient voorafgaande aan de sloop verstoring plaats te vinden van het binnenklimaat waardoor eventueel nog aanwezige vleermuizen gestimuleerd worden hun verblijfplaats te verlaten en elders een nieuw verblijf te zoeken. Concreet betekent dit dat (circa 1 week) voor de sloop - eerste week oktober (na de baltsperiode en voor de winterslaap), in de muren met een spouwmuur forse gaten gemaakt worden en dakpannen gedeeltelijk worden verwijderd om de kwaliteit van het microklimaat te verstoren waardoor eventueel aanwezige dieren passief worden gedwongen te vertrekken.

Hiervoor gelden enkele voorwaarden:

- Vleermuisvriendelijk strippen van de gebouwen, uitsluitend tijdens relatief warme nachten (> 10°C) met gunstige weersomstandigheden uitvoeren.
- Geef de vleermuizen een paar dagen de tijd om zelfstandig te vertrekken na de verstoring van het binnenklimaat.
- Voor de start van de sloop altijd een vleermuisonderzoeker laten controleren of gebouwen 'vleermuisvrij' zijn om schade aan de individuen te voorkomen.

Nieuwe verblijfplaatsen

Te treffen voorzieningen

Voor de gewone dwergvleermuis is het noodzakelijk maatregelen te treffen voor het vervangen van de twee verblijfplaatsen. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, wordt als uitgangssituatie een ruime compensatieverhouding gehanteerd, conform de beschrijving in de 'Soortenstandaard Gewone Dwergvleermuis'. Zie ook de permanente voorzieningen voor laatvliegers. Deze voorzieningen voor laatvlieger zijn alle ook geschikt en bruikbaar voor gewone dwergvleermuis.

Tijdelijke maatregelen

Doordat de ingreep in het najaar (oktober) is gepland en de nieuwe voorzieningen voor/aan het begin van het vliegseizoen zijn gerealiseerd, zijn er geen tijdelijke maatregelen ten aanzien van verblijfplaatsen noodzakelijk. De nieuwe voorzieningen zijn voor de zomer- en balts-/paarperiode aangebracht waardoor tijdens deze perioden in 2017, zowel de huidige als nieuwe verblijven beschikbaar zijn. Hierdoor is er gedurende de gehele vliegperiode sprake van gewenningsperiode.

Permanente maatregelen

Door de sloop zullen 2 zomer-, balts-/paarverblijven verdwijnen waardoor compensatie noodzakelijk is. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, wordt in de soortenstandaard, opgesteld door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, als uitgangssituatie een ruime compensatieverhouding gehanteerd.

Uit uitspraken van Dienst Regelingen, blijkt dat kasten bestaande uit meerdere compartimenten, die daardoor afzonderlijke verblijven kunnen vormen voor meer individuen, als meerdere voorzieningen per kast kunnen worden gerekend. Indien bijvoorbeeld wordt gekozen voor kasten met twee compartimenten, zijn daardoor slechts vier kasten noodzakelijk.

Doordat de beide verblijfplaatsen meerdere functies hebben (zomer-, winter-, balts- en paarverblijf), is gekozen om de nieuwe permanente voorzieningen geschikt te maken voor alle typen verblijven. Zie permanente voorzieningen bij laatvlieger. Deze voorzieningen zijn alle ook geschikt en bruikbaar voor gewone dwergvleermuis. Met name in het te behouden gebouw en de nieuwe vleermuistoren zijn een groot aantal geschikte verblijfmogelijkheden voor deze soort.

Afweging - resultaat

Het gebied zal als leefgebied voor de gewone dwergvleermuis veranderen. Gezien de opbouw en de bekende eisen aan foerageergebieden en foerageerkwaliteiten, kan worden gesteld dat het foerageergebied voor de aanwezige gewone dwergvleermuizen in kwaliteit toeneemt.

Door het aanbrengen van nieuwe voorzieningen en het behouden van een gebouw met potentiële verblijfsmogelijkheden, zal er geen sprake zijn van vermindering in aanbod van verblijfplaatsen binnen het strikte plangebied. Door het realiseren van een groter aanbod van verblijfsmogelijkheden in de directe omgeving, verdeeld over verschillende elementen, ontstaat een ruimer aanbod aan geschikte verblijfplaatsen.

Hierdoor kan worden gesteld dat behoud van de lokale populatie gewone dwergvleermuizen is gewaarborgd. Door deze waarborging zal de lokale populatie van gewone dwergvleermuizen geen negatieve effecten ondervinden en blijft de lokale populatie behouden.

3.2 Foerageergebied vleermuizen

Het foerageergebied van de aangetroffen vleermuizen is het afgelopen jaar reeds op diverse manieren versterkt. Een intensief gebruikt gedeelte van het foerageergebied betreft een zuidelijk van de woonboerderij gelegen verruigt grasland, de voormalige voetbalvelden. Hier is in 2016 een ijsbaan aangelegd dat jaarrond watervoerend is. Door het behouden van de opgaande houtopstanden rondom dit perceel, de toename van water en de aanwezige delen met verruigt grasland en oevers, heeft het foerageergebied meer gradiënten en door de toename van een waterpartij zal het redelijkerwijs een versterking van het foerageergebied van vleermuizen vormen.

Ten noorden van de beheerderwoning is het open gebied voor een groot deel ingeplant met inheems bosplantsoen. Binnen deze aanplant zijn ten behoeve van laatvliegers en overige

vleermuizen, open delen behouden. Eveneens is vanaf de beheerderwoning een brede open grazige zone gerealiseerd dat in verbinding staat met het noordelijk gelegen foerageergebied en het gerealiseerde nieuwe zomer- en winterverblijf. Hierdoor is een kwalitatieve meerwaarde gecreëerd in het foerageergebied voor laatvliegers en gewone dwergvleermuizen.

3.3 Grondgebonden zoogdieren

3.3.1 Steenmarter

In het gebouw is een vaste verblijfplaats van steenmarter (*Martes foina*) vastgesteld. De vaste rust- en verblijfplaatsen zijn beschermd conform 3.10 lid 1b van de Wet Natuurbescherming. Indien gebruik wordt gemaakt van een juiste gedragscode is een ontheffing niet noodzakelijk. Hiervoor dienen wel enkele maatregelen te worden toegepast.

De gemeente Berkelland heeft zich bij eerdere projecten geconformeerd aan de gedragscode Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting. De gemeente zal de richtlijnen zoals deze in deze gedragscode staan verwoord eveneens voor deze locatie hanteren.

Voor de steenmarter zijn in de directe omgeving een groot aantal geschikte alternatieve locaties. Door de aanwezigheid van relatief veel opgaande beplanting en dichte struwelen, is het redelijkerwijs te verwachten dat voldoende alternatieve verblijfslocaties voorhanden zijn.

Om het aantal geschikte locaties te behouden is in een houtopstand een takkenhoop als extra verblijfplaats ingericht, conform de brochure "Steenmarters in en om het huis van de zoogdierverseniging".

Samengevat zijn de volgende handelingen noodzakelijk:

- Aanbrengen nieuwe verblijfplaats binnen territorium ruim vóór eventuele verstoring;
- Verstoring in oktober - buiten voortplantingsperiode;
- Vaststellen gebruik voorafgaande aan de sloop:
 - Indien aanwezig dan diervriendelijk verjagen
 - Indien niet aanwezig geen nadere actie noodzakelijk.
- Een en ander wordt in overleg met een ter zake kundig ecooloog uitgevoerd.

Door het uitvoeren van maatregelen op bovengenoemde wijze, is voor deze soort geen ontheffing noodzakelijk.

3.4 Fauna algemeen

Met name ten behoeve van vleermuizen zijn enkele essentiële kwaliteitsimpuls in het gebied uitgevoerd. Dit geldt zowel voor de kwaliteit in foerageergebied als de mogelijkheden voor zomer en winterverblijven. De gerealiseerde vleermuistoren met -bunker is specifiek ingericht als zomerverblijf voor laatvlieger, gewone dwergvleermuis en gewone grootoorvleermuis. Het gehele gebouw vormt eveneens een overwinteringslocatie voor deze genoemde soorten. Daarnaast kunnen ook de in het gebied aangetroffen franjestaarten en baard-/brandtsvleermuizen overwinteren in de vleermuisbunker.

Het gehele te amoveren erf biedt mogelijk geschikte plekken voor algemene zoogdieren en enkele algemene broedvogels.

Conform de zorgplicht, Artikel 1.11 van de Wet Natuurbescherming, is het raadzaam het slopen van de gebouwen en de verharding buiten de meest kwetsbare periode van de meeste diersoorten uit te voeren. Dit is voor de hier mogelijk aanwezige vogels en verschillende zoogdieren met name de voortplantingstijd. Gezien de huidige planning, sloop in oktober, wordt hieraan voldaan.

4. SAMENVATTING TE TREFFEN MAATREGELEN - WERKPROTOCOL

In het voorgaande hoofdstuk zijn voor laatvlieger, gewone dwergvleermuis en steenmarter specifieke maatregelen beschreven die noodzakelijk zijn ter voorkoming van schade aan individuen en populaties van deze beschermde dieren. Door het uitvoeren van de genoemde maatregelen en werkmethoden worden de lokale populaties duurzaam binnen de planlocatie behouden.

Werkzaamheden gedurende een kalenderjaar

Aangezien niet alle maatregelen in elk jaargetijde kunnen worden uitgevoerd, staan in de tabel op bladzijde 12 de maatregelen, waarmee rekening moet worden gehouden, per onderdeel opgesomd.

Neem bij twijfel of vragen altijd contact op met betrokken ecooloog:

- B. Voerman - Ecochore Natuurtechniek - 06-15904121

Kader: Ter zake kundige / deskundig ecooloog

Met een ter zake kundige / deskundig ecooloog wordt bedoeld een deskundige die voor de situatie en soorten waarvoor hij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dienen te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie, en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging VZZ, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, Staatsbosbeheer of een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortenmonitoring en/of -bescherming.

ECOLOGISCH WERKPROTOCOL

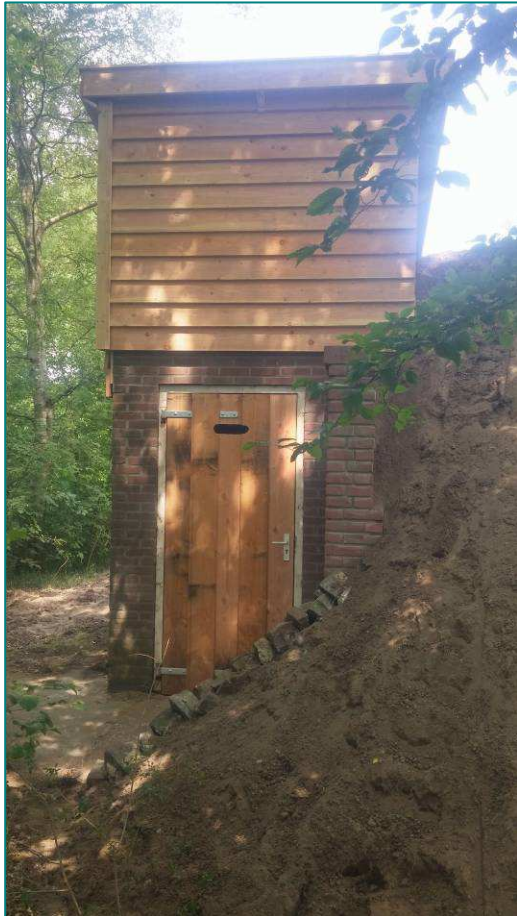
	Maatregel	Niet gebonden aan periode	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sept	okt	nov	dec
Maatregelen voorafgaande aan de uitvoering	Implementeren ecologisch protocol op werkvloer	2017												
	Implementeren gedragscode op de werkvloer	2017												
	Aanbrengen permanente vleermuiskasten in omgeving						2017							
	Bouwen vleermuistoren en -bunker						2017							
	Aanbrengen permanente steenmarterverblijfplaats						2017							
Maatregelen														
Gewone dwergvleermuis en laatvlieger	Vleermuisvriendelijk strippen gebouwen											2017		
Steenmarter	Controle achtergebleven vleermuizen door ecooloog											2017		
	Controle aanwezige steenmarter en type gebruik van locatie											2017		
Sloopwerkzaamheden	alle gebouwen na ontvangen ontheffing en vrijgeven door ecooloog												2017	
Algemeen	Neem bij twijfel altijd contact op met ecooloog ^{*1}	2017												
	Bijhouden logboek - borging maatregelen	2017												
Na realisatie verschillende onderdelen	Monitoren effectiviteit vleermuisvoorzieningen		2018 en volgende jaren											

*1 - B. Voerman - Ecochore Natuurtechniek - 06-15904121

Ecologisch protocol - Overzicht van de te treffen maatregelen in de tijd. In hoofdstuk 3 zijn de afzonderlijke onderdelen beschreven.

BIJLAGE 1. IMPRESSIE GEREALISEERDE VLEERMUISVOORZIENINGEN

Vleermuistoren met toegangsdeur naar winterverblijf.

Vleermuistoren met het geheel met grond afgedekt winterverblijf.

Indruk van het slakkenhuis in aanbouw binnen het winterverblijfgedeelte.

Een van de vier aangebrachte vleermuiskasten aan het te behouden gebouw.